

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Миколенко Олександр Іванович - доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри адміністративного та господарського права Одеського національного університету імені І.І. Мечникова.

УДК 342.745

ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКОГО РІШЕННЯ У ПРОЦЕСІ КЕРІВНИЦТВА ПІДРОЗДІЛОМ ОВС В НАДЗВИЧАЙНИХ УМОВАХ

Сергій ПЕТКОВ (Київ)

Стаття присвячена дослідженню обставин, які дозволяють визначити ситуацію як надзвичайну. Розглянуто надзвичайні умови та їх класифікація. Досліджено діяльність ОВС в екстремальних ситуаціях та визначеної їх основні завдання. Наголошено, що процес управління органами внутрішніх справ в надзвичайних умовах характеризується такими ознаками як безперервність, циклічність, послідовність, здійснення процесу в різних напрямках.

Ключові слова: надзвичайні умови, органи внутрішніх справ, управлінський цикл, процес управління, управлінська діяльність, управлінське рішення.

Статья посвящена исследованию обстоятельств, которые позволяют определить ситуацию как чрезвычайную. Рассмотрены чрезвычайные условия и их классификация. Исследована деятельность ОВД в экстремальных ситуациях и определения их основные задачи. Отмечено, что процесс управления органами внутренних дел в чрезвычайных условиях характеризуется такими признаками как непрерывность, цикличность, последовательность, осуществления процесса в разных направлениях.

Ключевые слова: чрезвычайные условия, органы внутренних дел, управленческий цикл, процесс управления, управленческая деятельность, управленческое решение.

The article investigates the circumstances that allow to define the situation as an emergency. Extraordinary conditions and their classification have been considered. The activity of the police in emergency situations and determination of their main tasks have been surveyed. It has been emphasized that the management of the internal affairs authorities in emergency situations is characterized by such features as continuity, recurrence, sequence of the process implementation in diverse directions.

Keywords: emergency conditions, internal affairs authorities, management cycle, management process, management activity, management decision.

Постановка проблеми. Радикальні зміни в соціальному, політичному, економічному становищі нашої держави відображають важливий етап формування громадянського суспільства. Пріоритетним напрямком багатогранної діяльності органів державної влади є надійний захист демократичних досягнень нашого народу, прав і свобод громадян, їх життя та здоров'я, всіх форм власності від злочинних та інших протиправних зазіхань.

Органи внутрішніх справ, як складова частина всієї системи державних органів, повинні надійно функціонувати в будь-якій, у тому числі й надзвичайній обстановці, забезпечуючи охорону суспільного порядку і суспільної безпеки, що є додатковою гарантією захисту життя, здоров'я, майнових і інших прав громадян, а також конституційного ладу нашої держави. Раптові зміни й ускладнення оперативної обстановки, що викликані явищами соціального, природного, техногенного, біологічного походження, а також введенням режиму надзвичайного або воєнного стану, порушують звичайний ритм діяльності населення, створюють загрозу життю і здоров'ю великої кількості людей, дезорганізують роботу державних установ, транспорту, зв'язку, тягнуть за собою матеріальні втрати. Все це загострює соціальну напруженість у суспільстві, сприяє зростанню злочинності й інших антигромадських проявів.

Виклад основного матеріалу. Імовірність виникнення явищ, що створюють особливі умови для органів внутрішніх справ, досить висока й у близькому майбутньому не зменшиться. Так, деякі регіони нашої держави знаходяться в сейсмічних зонах та зонах, схильних до періодичних повеней, паводків, обвалів, зсувів, сходів сніжних лавин і т.п.; міграція населення, що постійно збільшується, веде до підвищення ризику виникнення епідемій, епізоотій, епіфітотій; розвинена промислова, енергетична, транспортна інфраструктура обумовлює

можливість катастроф, аварій, вибухів і пожеж. Звільнившись від кайданів командно-адміністративної системи, суспільство одержало натомість нестабільність економіки, падіння життєвого рівня частини населення, поглиблення соціального розшарування суспільства – факторів, що негативно впливають на загальний рівень злочинності, особливо організованої. З'являються нові, раніше невідомі в Україні види злочинів, у тому числі, терористичної спрямованості, пов'язані з застосуванням вогнепальної зброї, вибухових пристроїв, захопленням заручників. Кримінальні злочинці все частіше вдаються до методів, що використовувалися в минулому політичними терористами. У процесі формування правової держави не тільки не знижується, але навіть зростає імовірність виникнення групових порушень суспільного порядку під час масових заходів політичного, комерційного, спортивного характеру, а також масових безпорядків. Про це свідчить як вітчизняний досвід, так і досвід держав з давніми демократичними традиціями.

Вказані проблеми вимагають дальшого пошуку вдосконалення системи керування органами внутрішніх справ в особливих умовах. При цьому значущими є обставини об'єктивного та суб'єктивного характеру:

- обмеження фінансових і матеріально-технічних ресурсів, які можуть бути використані в недалекому майбутньому для забезпечення функціонування системи керування органами внутрішніх справ в особливих умовах, а також їх технічного оснащення й озброєння;

- комплексне використання сил і засобів органів внутрішніх справ для вирішення завдань з охорони громадського порядку, громадської безпеки та боротьби зі злочинністю як у повсякденних, так і в особливих умовах;

- наявність двох тенденцій: певної децентралізації керівництва силами й засобами в повсякденній обстановці, зумовленій розширенням самостійності територіальних підрозділів і створенням у перспективі місцевої (муніципальної) міліції, з одного боку, а також необхідності якнайжорсткішої централізації керівництва в разі виникнення надзвичайних ситуацій – з іншого;

- вимоги щодо забезпечення високої оперативно-службової та оперативно-бойової готовності органів, підрозділів внутрішніх справ, вищих навчальних закладів МВС України і внутрішніх військ МВС України до вирішування завдань у будь-якій обстановці, аж до введення надзвичайного стану в країні, і у воєнний час;

- вимоги щодо забезпечення стійкого керівництва всім угрупованням сил і засобів органів внутрішніх справ України на оперативно-стратегічному, оперативному й оперативно-тактичному рівнях;

- обов'язкове урахування вітчизняного та зарубіжного досвіду діяльності сил охорони правопорядку в надзвичайній обстановці, досвіду проведення конкретних спеціальних операцій, навчань і оперативних ігор.

Прийнято розрізняти декілька обставин, які дозволяють визначити ситуацію як надзвичайну. По-перше, особливий правовий режим. По-друге, створення нових структурних підрозділів та органів керівництва. По-третє, залучення додаткових сил та засобів. По-четверте, створення нової системи менеджменту та зв'язку. По-п'яте, проведення спеціальних операцій. Обставини виникнення надзвичайних умов поділяються на природні біологічні та соціальні. До явищ природного характеру відносяться: повені, землетруси, оповзні, обвали, бурі та урагани, снігові замети тощо. До явищ біологічного характеру: епідемії, епізоотії, епіфітотії, масові поширення шкідників сільськогосподарських культур, які носять характер стихійного лиха і т. ін [1, с. 61].

До явищ соціального характеру: кримінальні прояви групових порушень громадського порядку, масові безладдя, втечі злочинців з місць позбавлення волі, скоєння особливо небезпечних злочинів, захоплення злочинцями літаків і заручників тощо, та некримінальні прояви: масові неорганізовані виступи громадян і незаконно створених організацій, масові політичні, спортивні, культурні, та інші заходи [2, с. 12-13].

У соціальних умовах можна виділити умови, викликані діяльністю людини – техногенні (катастрофи, аварії). Надзвичайні умови виникають також під час особливого періоду та у воєнний час, коли на ОВС покладаються спеціальні завдання у частині цивільної оборони, мобілізаційної роботи тощо.

Надзвичайні умови порушують звичайний ритм життя населення районів, міст, селищ, створюють загрозу для здоров'я та життя багатьох людей, завдають великої матеріальної шкоди, порушують діяльність державних установ, транспорту, зв'язку, загострюють соціальну напругу, причому збільшується рівень злочинності та інших порушень громадського порядку.

При визначенні поняття надзвичайних умов необхідно розмежувати умови «надзвичайні», «екстремальні» та «особливі». Ці поняття, на нашу думку, мають різний зміст. Якщо надзвичайними є обставини, які викликають підвищену суспільну небезпеку для життя людей та збереження матеріальних цінностей без постановки дій у певні рамки, то екстремальними умовами можна назвати такі надзвичайні умови, які можуть завдати катастрофічних наслідків (тобто смерть людей тощо), що можуть поставити дії людей, які піддалися їх впливові, та органи держави у рамки дій, які можна назвати «крайньою необхідністю», що потребують по відношенню до них прийняття адекватних актів управління. Як зазначає С.О. Кузніченко: «Основною метою управління органами внутрішніх справ у зазначених умовах є недопущення трансформації аномального явища техногенного чи природного характеру у соціально-небезпечні явища» [3, с. 9].

У цілому ж особливі та надзвичайні умови потребують від ОВС прийняття певних заходів, але не являють собою, як правило, суспільної небезпеки, значної загрози у випадках їх своєчасної локалізації та ліквідації. У зв'язку з цим, причини виникнення надзвичайних умов відносно діяльності ОВС можна розділити на об'єктивні та суб'єктивні. Перші з них не залежать від діяльності органів внутрішніх справ, а другі виникли в наслідок незадовільної їх діяльності, наприклад, перевищення влади працівниками міліції тощо. Необхідно також враховувати, що класифікація надзвичайних умов має не тільки теоретичну, а й практичну значимість, бо кожний з наведених типів має свій ступінь суспільної небезпеки, залежно від якого начальник міськрайоргану внутрішніх справ приймає керівне рішення щодо захисту населення, попередження та ліквідації шкідливих наслідків, організації взаємодії з державними органами та правоохоронними структурами [4, с. 136].

Класифікацію надзвичайних умов можна провести за наступними критеріями та напрямками: за причинами виникнення: об'єктивні, суб'єктивні; за поширенням дій: місцевого, регіонального, державного значення; за часом виникнення: прогнозовані (очікувані), непрогнозовані (раптові). Разом з тим, непрогнозовані надзвичайні умови поділяються за ступенем раптовості на три типи: очікувана подія відома, а керівне рішення, яке повинне бути реалізоване при її появі, відпрацьоване та готове, невідомий тільки час події; очікувана подія відома лише в загальних рисах, а тому керівне рішення підготувати вчасно практично неможливо; час виникнення події також невідомий; невідомий не тільки час виникнення події, а й характер самої дії, яка створює надзвичайно велику невизначеність відносно того, як діяти в обстановці раптовості.

Підхід до класифікації надзвичайних умов може бути неоднозначним. Наприклад, стихійні лиха (надзвичайні події), залежно від їх характеру та ступеня суспільної небезпеки можна умовно поділити на такі, які закономірно повторюються (повені, снігові та піщані заноси) та виникають раптово (землетруси, урагани, епізоотії, пожежі). Надзвичайні особливі умови місцевого значення можуть мати місце в окремому населеному пункті, мікрорайоні, вони не викликають небезпеки для регіону та держави в цілому. У таких умовах можуть успішно діяти органи внутрішніх справ із наданими їм силами та засобами. Надзвичайні умови регіонального значення є такими, що поширюються на територію області та території, які знаходяться поблизу, становлять собою небезпеку для населення регіону, завдають значної матеріальної шкоди, потребують великих зусиль від правоохоронних органів та органів влади

(наприклад, в Закарпатській області). Надзвичайні умови державного значення, хоча і мають своє обмежене місце виникнення та поширення, але одержують загальнодержавний статус за наслідками (наприклад, аварія на Чорнобильській атомній електростанції) [5, с. 116].

Цілий ряд явищ соціального (кримінального та некримінального характеру), природного та біологічного походження можна передбачити і спрогнозувати на основі аналізу інформації, наукових досліджень, вивчення закономірностей природи. Ці обставини дозволяють органам внутрішніх справ вчасно підготуватися шляхом тренування, вивчення, накопичення сил і засобів до виконання обов'язків в особливих умовах. Крім того, надзвичайні ситуації можуть виникати в діяльності не тільки всього органу, а й окремих його працівників чи їх групи. Найчастіше екстремальні ситуації виникають під час припинення хуліганства та інших правопорушень, які мають місце на вулиці чи в громадському місці, при розгляді побутових конфліктів, затриманні злочинців, під час складання документів у їх присутності. Більшість таких випадків мала місце, коли працівник був наодинці із правопорушниками та не очікував агресивної поведінки, не спостерігав за поведінкою порушника, відволікався на інші дії, виявляв нерішучість. Здійснюючі підготовку ОВС до діяльності в надзвичайних умовах, керівник повинен забезпечити підготовку до дій у таких умовах як усього колективу в цілому, так і окремих його працівників. Здійснення процесу керівництва ОВС у надзвичайних умовах залежить від причин їх виникнення, наслідків та завдань, які необхідно вирішити. Завдання ОВС випливають із правових актів, які регламентують діяльність міліції. Зазначається необхідність вироблення основних можливих форм і шляхів маневрування прийомами в складних ситуаціях, які виникають у ході проведення масових заходів, у межах, які допускають правові норми» [6, с. 12].

До основних з них належать: попередження, припинення та ліквідація групових порушень громадського порядку й масових безпорядків; розшук і затримання озброєних та особливо небезпечних злочинців; затримання злочинців, які намагаються захопити повітряне судно чи інші важливі об'єкти; забезпечення посиленої охорони особливо важливих та інших об'єктів; забезпечення громадського порядку та безпеки під час великих виробничих аварій, катастроф, токсичних і радіаційних заражень місцевості; забезпечення громадського порядку та безпеки під час пожеж; участь у рятуванні людей та надання їм допомоги; забезпечення охорони майна, яке залишилося без догляду.

До діяльності у надзвичайних умовах ОВС готуються завчасно з урахуванням оперативної обстановки, існуючої інформації, політичних, економічних та соціальних умов, географічного положення та інших обставин. Під час підготовки з цивільної оборони працівники вивчають основні методи захисту від вражаючих факторів того чи іншого стихійного лиха.

Передчасно визначаються місце та час можливого виникнення подій та явищ, які можуть викликати надзвичайні умови. Якщо можна спрогнозувати настання і розвиток надзвичайних умов або вони очікуються, розробляються типові спеціальні плани, відповідно до яких здійснюється підготовка особового складу та необхідного матеріально-технічного забезпечення ОВС. Для того, щоб типові плани керування відповідали своєму призначенню, необхідно розробляти їх відповідно до конкретних цілей, наприклад типовий план «Повінь» – для місцевості, де вони регулярно трапляються; «Пожежа» – для населених пунктів із вогнебезпечними об'єктами; «Визволення» – на випадок захоплення особливо важливого об'єкта; «Розшук» – з метою розшуку та затримання озброєних, особливо небезпечних злочинців на території обслуговування органу. Поєднувати різні завдання в одному типовому плані недоцільно. У міськрайорганах можуть розроблятися й інші цільові плани, наприклад: «Набат», «Хвиля», «Перехват». У таких планах визначаються: існуючі сили та засоби, склад зведеного загону, додаткові сили, резерви, строки підвищеної чи бойової підготовки особового складу, схема зв'язку. До плану додаються оперативні карти, схеми збору особистого складу, основні та запасні місця дислокації, порядок взаємодії з іншими органами. У плані

визначаються також підстави та порядок їх введення в дію, керівні рішення у вигляді планів-проектів, відпрацьованих на тактичних заняттях із особовим складом в умовах, наближених до реальних. Типові плани багаторазового використання дають можливість економити час при розробці керівних рішень, обирати оптимальні варіанти та порядок дій з розрахунку сил попередньої підготовки особового складу до дій при надзвичайних умовах.

Особлива увага приділяється психологічній підготовці особового складу, спеціальному, фізичному та професійному тренуванню та загартуванню працівників. При високій загальній підготовці особового складу, навіть при не прогнозованих подіях, орган внутрішніх справ не буде поставлений у складне становище. В підготовці до дій в надзвичайних умовах велику увагу слід приділити зв'язкам органів внутрішніх справ з громадськістю. Вітчизняні та іноземні автори відзначають значну криміналізацію суспільства, особливо молоді. Але саме молодь може стати активним помічником міліції і сил цивільної оборони під час лиха. Необхідно сприяти поглибленню дружніх стосунків органів внутрішніх справ з усіма верствами суспільства, а також з іншими правоохоронними структурами.

Таким чином, типовий план являє собою керівне рішення, призначене для багаторазового використання в типових ситуаціях, включаючи систематизований перелік необхідних дій суб'єкта керування з мобілізації особового складу та ефективного використання сил і засобів у надзвичайних умовах.

Під час керування підрозділами ОВС в екстремальних екологічних ситуаціях, виникає низка завдань, які необхідно швидко і невідкладно вирішити. До них належать: уточнення параметрів можливої зони забруднення; встановлення контрольно-перепускного пункту; забезпечення роботи формувань цивільної оборони на місці аварії; розміщення техніки і транспорту; виділення необхідних сил і засобів для охорони майна та матеріальних цінностей; підтримання охорони громадського порядку на місці аварії, захист особового складу від ураження факторами лиха; забезпечення життєдіяльності органу внутрішніх справ, постійна хімічна та радіаційна розвідка; збір інформації та інші завдання. Звичайно, всі ці завдання будуть успішно виконуватися тільки за умови попередньої підготовки органу до дій у таких чи подібних надзвичайних ситуаціях.

Процес керівництва в органах внутрішніх справ в надзвичайних умовах являє, як і процес керівництва в цілому, єдину систему взаємопов'язаних і в певному порядку виконуваних дій, які можуть розглядатися як елементи або стадії [6, с. 104]. Цей процес визначає динаміку реалізації цілей менеджменту через систему конкретних дій, операцій, що ставляться суб'єктом керування та виконуються підпорядкованими йому об'єктами. Разом з тим, необхідно від, що весь цей механізм знаходиться в зв'язку із загальними цілями, що ставляться перед МВС України під час виконання конкретних завдань по боротьбі із злочинністю, правопорушеннями, профілактичною діяльністю тощо. Серед фахівців управління існує також думка, що управлінський процес – це сукупність різних видів діяльності працівників управлінських структур, які обмежені часом виникнення управлінської ситуації, її закінченням, шляхом прийняття і реалізації управлінського рішення або відмови від нього. Таке визначення значно обмежує підхід до поняття управління і зменшує впливовість управлінської структури на загальне функціонування середовища існування системи як одного з елементів управління. Наприклад, підготовка до дій у надзвичайних умовах – це складова процесу управління ОВС у надзвичайних умовах.

Процес управління має низку загальних ознак, головними з яких є: безперервність, циклічність, послідовність, здійснення процесу в різних напрямках. Безперервність даного процесу обумовлена самою природою управління та пов'язана з необхідністю постійного впливу на відповідні об'єкти. В процесі управління робиться оцінка стану об'єкта впливу, виявляються проблемні ситуації, складаються цілі та завдання, ведеться пошук шляхів їх вирішення, організується виконання наміченого, потім оцінюються досягнуті результати і виявляються нові проблеми. Циклічність процесу управління виявляється в закономірному

повторі зазначених основних операцій, їх одиничному, одноразовому обігу — від виникнення проблеми і до її вирішення, що отримало назву управлінського циклу. Послідовність складається з поетапного виконання окремих дій, що становлять єдиний механізм виконання конкретної мети, яка є кінцевим результатом діяльності системи та її структурних підрозділів. До обов'язкових дій, які постійно повторюються, належать: визначення проблем, постановка цілей; розробка варіантів рішення; підбір виконавців; оцінка процесу виконання рішення, його корегування; облік і оцінка результатів виконання рішення [7, с. 56].

Разом з тим, управлінський процес здійснюється комплексно, з врахуванням всіх проблем, які існували і можуть виникнути в ході діяльності всіх структурних підрозділів і середовища, в якому існує система, тобто здійснюється за різними напрямками. «Ефективне використання ресурсного забезпечення управлінської діяльності в органах системи Міністерства внутрішніх справ і внутрішньо-організаційних факторів відповідно до нормативно заданих цілей, запланованих заходів багато в чому залежить від проміжних факторів соціального та організаційно-психологічного характеру, тобто від темпераменту, активності й ініціативності виконавців поставлених правоохоронних завдань, їх мотивації і стимулювання, методів, способів та форм управління, психологічного клімату в тому чи іншому службово-трудоному колективі, соціального захисту осіб рядового і начальницького складу, міри врахування їх інтересів та індивідуальних особливостей. Розгляд зовнішньої і внутрішньої об'єктивації управлінської діяльності в ОВС як ключового моменту перетворення правоохоронних цілей завдань в реальну дійсність суспільного життя дозволило зробити наступний висновок: управлінська діяльність в органах системи МВС кінцевою своєю метою має такий соціальний стан, коли максимальною мірою будуть захищеними правоохоронні інтереси людини і громадянина, а також їх найрізноманітніші за формою і характером об'єднання. Такий соціальний ефект виникає лише внаслідок раціональної побудови системи управління в цих органах, правильного узгодження їх цілей, функцій, завдань, форм і методів діяльності із закономірностями, потребами й інтересами суспільства. Сутність даного соціального ефекту полягає також в тому, що він повинен бути сталим, прогресуючим, обіймати не тільки «знятий» результат вже здійсненої діяльності, але й бути джерелом наступного розвитку, виступати постійною і необхідною ланкою в ланцюгу безперервного відтворення суспільного життя» [8, с. 10-11].

Управлінський цикл – це сукупність здійснюваних послідовно повторюваних управлінських операцій, у ході яких суб'єкт управління досягає бажаних результатів [8, с. 16-17]. У кожному циклі спостерігається обов'язкова послідовність управлінських дій (операцій). Додержання їх черговості має важливе значення для забезпечення високої якості управління.

Цикл управління ОВС у надзвичайних умовах складається з наступних елементів: отримання інформації; її аналіз і оцінка; визначення мети; постановка завдань; прийняття рішення. Такий цикл повинен повторюватися безперервно. Якщо була поставлена якась мета або завдання, то їх досягнення (вирішення проблеми) завжди зумовлює нову ситуацію, що вимагає нових управлінських рішень. Наприклад, ставиться завдання встановити осіб винних у скоєні злочинів. Якщо ці особи були вже встановлені, то виникає наступна проблема, виявити їх місцезнаходження. Для цього необхідно організувати їх розшук, під час того здійснити окремі оперативно-слідчі дії. Якщо в результаті цих заходів виявлено місце знаходження злочинців, то виникає наступна проблема – їх затримання, що становить уже наступний цикл дій. Одночасно з цими циклами організовується і проведення попереднього слідства у справі, тобто окремий вид послідовно здійснюваних управлінських операцій (циклів). Якщо врахувати, що одночасно здійснюється не один злочин, і що розкриття, розгляд справ про злочини – це частина обсягу дій, які вирішують органи внутрішніх справ, то можна уявити всю складність і багатогранність цього процесу в управлінні.

Показниками ефективності системи управління в ОВС в цілому, і особливо в

надзвичайних умовах, є реальні результати діяльності підрозділів, результати охорони громадського порядку, організованість і дисципліна членів підрозділів у процесі виконання покладених завдань. А також рівень керованості й рівень активності членів підрозділів, установка керівника на реально прогнозовану перспективу, винахідливість, ініціатива, ділова направленість керівника для досягнення конкретної мети, дотримання законності усіма учасниками управлінського процесу. В цей же час, «організаційно-управлінське забезпечення застосування заходів здійснюється багатьма суб'єктами управління, які повинні враховувати фактори, що впливають на законність, обґрунтованість та ефективність цих методів» [9, с. 15].

Ще на початку ХХ ст. фахівці з управління помітили, що зміна соціально-економічних і політичних умов зумовлює зміни параметрів, характеру та стилю управління, що викликає негативні процеси в самій системі, яких на думку деяких науковців, боятися не треба, їх необхідно вміти лише прогнозувати та змінювати (відновляти). Як зазначає А.С. Віханський, соціальне управління, як й інші системи, проходить через п'ять етапів свого розвитку: успішний прогрес розвитку системи; повільний прогрес; стабільний стан системи; повільний регрес (зворотній процес розвитку системи); швидкий регрес [10, с. 69]. Звідси можна зробити висновок про те, що управління, як і будь-який інший процес, не може постійно удосконалюватися. Постійне поліпшення з часом переходить у регрес, який призводить до занепаду суспільних відносин в управлінні та економічних процесів у ньому. Однією із закономірностей розгортання циклів суспільного розвитку є те, що на початку кожної «зростаючої хвилі» спостерігаються значні зміни в умовах життя суспільства, які вимагають відповідних змін в процесі управління, що викликає, у свою чергу, нову зростаючу хвилю управлінської діяльності. Коли ж починається занепад позитивної діяльності циклу і вичерпані можливості інтенсивного його поліпшення, тоді гостро виявляються негативні явища, які існуюча система може нейтралізувати шляхом прийняття нових управлінських рішень, змінами відносин в галузі кадрових та інших процесів.

При розгляді змісту процесу управління ОВС в надзвичайних умовах необхідно враховувати, що він містить наступні аспекти: технічний, організаційний, соціальний, правовий, технологічний. З технічної точки зору процес управління – це управління інформаційними потоками, при якому враховуються якісні зміни в характері сучасної злочинності, забезпеченні органів внутрішніх справ сучасною комп'ютерною технікою і новими інформаційними технологіями. В організаційному плані процес управління – це постійне поновлення або відтворення зв'язків, забезпечення оптимальної взаємодії між службами, підрозділами органів внутрішніх справ. У правовому аспекті – це суворе дотримання законності при прийнятті і реалізації управлінських рішень. Соціальний бік процесу управління в сучасних умовах характеризується тим, що відносини між учасниками процесу базуються на принципах демократії, соціальної справедливості, забезпеченості, соціальної захищеності тощо. Технологічна сторона процесу включає сукупність дій, акцій, процедур, що виконуються працівниками управління, які складають комплекс управлінських рішень і заходів їх реалізації. З викладеного вище можна зробити висновок, що процес управління – це діяльність об'єднаних в конкретну організаційну структуру суб'єктів управління (керівників, спеціалістів), які направлені на вирішення практичних проблем і досягнення поставлених перед системою управління цілей шляхом реалізації необхідних видів діяльності, які ґрунтуються на відповідних принципах управління і застосування відповідних методів.

Однією з найбільш відповідальних видів робіт, які в процесі управління ОВС у надзвичайних умовах виконують керівники та інші посадові особи ОВС, є розробка й прийняття управлінських рішень [11, с. 112].

Кожна практична дія в органах внутрішніх справ починається з прийняття конкретного рішення, яким передбачається безперервна система, заходів її реалізації, що приймаються на різних етапах управління і повинні відповідати загальним вимогам. Рішення повинні бути практично та теоретично обумовленими і об'єктивними, враховувати всі особливості ситуації,

відповідати конкретним умовам і поставленим цілям, відповідати вимогам законодавчих актів, наказів МВС, інструкцій та настанов, повинні прийматися в межах компетенції суб'єкта управління, тобто відповідати функціональним обов'язкам посадових осіб, які їх приймають. Рішення повинні бути також своєчасними, тому що рішення, яке прийняте із запізненням, як і передчасно, знижує ефективність управління і може призвести до тяжких наслідків.

Управлінське рішення в органах внутрішніх справ завжди, і особливо в надзвичайних умовах, має директивний, владний характер і є обов'язковим для виконання всіма особами, яким воно адресується. Управлінське рішення в ОВС приймається в одноособовому порядку навіть тоді, коли воно колегіально обговорювалося. Управлінське рішення встановлює обов'язкові правила поведінки, що регулюють окремі управлінські відносини; управлінське рішення може стосуватись як всього колективу, так і окремих його членів. При прийнятті управлінського рішення необхідно застосовувати науковий підхід. Управлінське рішення приймається у встановленому процедурному порядку, який регламентується відповідними нормативними актами. «Важливою особливістю будь-якого процесу прийняття управлінських рішень, що виражає його загальні ознаки, є те, що він являє собою загальний вид управлінської праці, «головну загальну та необхідну функцію управління» [11, с. 29].

Процес підготовки й прийняття управлінських рішень, незважаючи на складність умов, проходить декілька етапів: отримання інформації; аналіз зібраної інформації; складання проекту рішення; організація виконання управлінського рішення. Етап отримання інформації складається із збирання інформації, її обробки та систематизації (розміщення в різноманітні звіти, таблиці тощо). На цьому етапі формуються канали зв'язку, за якими надходить інформація (телефон, радіо, телеграф, телетайп тощо). Отримання інформації відбувається на всіх етапах управлінського процесу, тому що йому притаманна безперервність. У час високих технологій, коли інформація стає найбільшою цінністю, накопичення та систематизація інформації, як вважають французькі автори, стають одними з головних завдань в діяльності ОВС.

При її отриманні застосовуються наступні методи: вивчення документів і попереднього аналітичного матеріалу; спостереження та опитування населення; опитування особового складу; аналізу та вивчення кримінальних та адміністративних справ; вивчення практики роботи судових органів, прокуратури та інших правоохоронних служб і об'єднань громадян. Таким чином отримується інформація, яку неможливо отримати іншими способами, іншими каналами, яка найбільше віддзеркалює громадську думку.

При аналізі зібраної інформації вивчаються: умови, що впливають на стан злочинності; сили та засоби ОВС; стан взаємодії між службами ОВС та іншими органами; матеріально-технічне забезпечення органів (підрозділів); умови дорожнього руху та дорожньої безпеки на обслуговуваній території; стан пожежної безпеки і охорони громадського порядку. Залежно від того, який характер буде мати управлінське рішення (стратегічне, тактичне), аналіз може бути комплексним, під час якого всебічно вивчаються проблеми загального характеру (наприклад, складання плану роботи органу внутрішніх справ), приватним або частковим. Комплексний аналіз визначає цілі більш узагальнених рішень, які будуть прийняті в майбутньому, більше варіантів й більше шансів вибору кращих управлінських рішень. Після проведення цих заходів ухвалюється проект майбутнього рішення, який включає: вивчення проекту посадовими особами, які компетентні його приймати і відносно яких приймається управлінське рішення, доопрацювання положень проекту на колегіях і оперативних нарадах тощо, узгодженість окремих положень проекту з різними службами органу внутрішніх справ, письмове погодження з проектом рішення керівників підрозділів органів внутрішніх справ, прийняття проекту за основу компетентним суб'єктом управління. Етап організації виконання управлінського рішення є важливим елементом управлінської діяльності та включає: організацію виконання особистих рішень суб'єктом управління, організацію виконання рішень вищих суб'єктів управління тощо.

Складність, різноманітність управлінської діяльності начальника органу (підрозділу) внутрішніх справ полягає в тому, що в процесі своєї повсякденної діяльності йому доводиться приймати 50-60 видів управлінських рішень з різних напрямків діяльності, що обумовлює необхідність знання їх сутності та змісту. Класифікувати ці рішення можна за різними підставами, за різними критеріями, залежно від того, де проходить процес, на який необхідно впливати. Так за змістом вони поділяються на рішення з організації системи управління та організації процесу управління. За направленістю безпосереднього впливу – на зовнішні та внутрішньо системні. За ініціативою прийняття управлінського рішення – на ініціативні, направлені на використання вищих суб'єктів управління. За масштабом розповсюдженості поширення, силами і заходами вирішення – на тактичні, стратегічні, оперативні. З колом осіб (за юридичними ознаками) – на індивідуальні, нормативні, рекомендаційні та імперативні. За часом безпосередніх дій – на не обмежені в часі дії, а також розраховані на визначений період часу й такі, що припиняють свою дію по мірі їх виконання. За обсягом проблем управління – на загальні, окремі, приватні. За характером безпосереднього впливу – на оперативно-розпорядчі, нормативно-організаційні, господарчо-забезпечувальні.

Зовнішні рішення забезпечують взаємодію органу з оточуючим середовищем, в якому вони функціонують (направлені на злочинність, злочини, правопорушення, взаємодію з громадськими формуваннями). Внутрішньосистемні забезпечують взаємодію органу з середовищем, в якому вони існують, і виявляються в складанні наступних документів: графіків чергувань у підрозділах, установах; планах роботи органів, підрозділів, окремих працівників; наказах керівників органів, підрозділів з організації їх роботи тощо. Ініціативні рішення приймаються самими органами без вказівок вищих суб'єктів управління [12, с. 73]. Тактичні рішення розраховані на довгостроковий термін (до 5 років). Стратегічні рішення розраховані на тривалий час і містять весь комплекс діяльності органу (підрозділу) або його основні напрямки (наприклад, концепція реформування системи МВС України, спеціальні плани дій «Гром», «Перехват», «Повінь»; спеціальні операції «Мак», «Підліток», «Гастролер» та ін.).

Індивідуальні рішення стосуються окремих осіб і подій (наприклад, накази про призначення, догану, подяку, покарання). Нормативні рішення обов'язкові для виконання усіма працівниками органу (наприклад, наказ про режим роботи органу). Рекомендаційні рішення знаходяться у висновках стройових оглядів, матеріалах передового досвіду, наказах МВС України. Імперативні – зобов'язують об'єкти виконувати вимоги, які встановлюються рішеннями суб'єкта. Окремі приймаються з конкретних питань і мають оперативний характер. Письмові рішення розглядаються як певним чином оформлений письмовий документ. У багатьох випадках такі рішення оформлюються в суворій формі (плани слідчих, оперативних заходів тощо) з необхідними атрибутами. Усні рішення не є другорядними і належать до виконання, а у випадках їх невиконання гарантуються примусовими заходами (вимоги, вказівки, накази, розпорядження). Управлінське рішення в ОВС також може бути передано за допомогою жестів, сигналів, знаків тощо.

Отже, управлінське рішення – це усвідомлений акт організаційної діяльності ОВС, пов'язаний з вибором мети, шляхів і способів її досягнення. «Динаміка процесу прийняття управлінського рішення дозволяє виділити проміжні та кінцеві рішення. При цьому проміжні рішення досить часто мають оціночний характер і пов'язані із визначенням подальших шляхів досягнення поставлених цілей і вирішенням завдань, необхідних для цього. Як для кінцевих, так і для проміжних рішень, інформація виступає у ролі базової категорії. Однак при цьому важливе виокремлення самостійного виду проміжного рішення, пов'язаного з визначенням об'єму, якості, ступеню достатності інформації, для прийняття управлінського рішення. Таке рішення можна охарактеризувати як «інформаційне рішення», що визначає межі придатності інформації для вирішення відповідних завдань управління з точки зору її обсягу, своєчасності та інших необхідних параметрів» [12, с. 8].

Організація виконання управлінських рішень як важливий елемент управлінської

діяльності включає організацію виконання особистих рішень та організацію виконання рішень вищих суб'єктів управління. Найбільш конкретно сутність організаційної діяльності як стадії управлінської діяльності, виявляється у випадках, коли орган внутрішніх справ виступає як об'єкт управління, тобто виконавець управлінського рішення, яке було отримане від об'єкта управління [13, с. 116]. Стадія організації виконання управлінського рішення охоплює наступні чотири головні елементи організаторської роботи: усвідомлення та деталізація управлінського рішення; добір і розстановка виконавців, їх навчання та інструктаж; забезпечення діяльності виконавців, контроль, облік, корекція управлінського рішення; регулювання системи управління. Кожний з наведених вище елементів є складним утворенням, яке передбачає здійснення більш дрібних управлінських операцій. Можна висунути цілу низку управлінських гіпотез, здійснити аналіз і синтез інформації, прийняти науково-обумовлене управлінське рішення, але не досягти бажаних результатів у зв'язку з неефективною організацією виконання цього рішення або незнання технології його здійснення виконавцями.

«Особливе місце в процесі управління належить стадії організації виконання управлінського рішення, оскільки ефективність його прийняття залежить не тільки від виявлення проблеми в діяльності органів внутрішніх справ, її осмислення та вибору шляхів її вирішення, але й від реалізації його на практиці. Зазначена стадія є кінцевою у процесі управління, тому від належного рівня організації її виконання залежать і результати здійснення попередніх стадій. Її значення полягає, по-перше, у безпосередньому виконанні самого управлінського рішення, а по-друге, у визначенні рівня ефективності його прийняття» [15, с. 11].

Отримавши управлінське рішення (команду, наказ), виконавець повинен, насамперед, з'ясувати його, а потім, якщо це необхідно, деталізувати. «Ефективність процесу прийняття усних рішень визначається насамперед тим, які процедури використовуються керівником у ході підготовки й обґрунтуванні рішень і як ці рішення доводяться до виконавців, корегуються і контролюються. Виходячи з цього, уявляється доцільним не тільки фіксувати зміст усних рішень і вести їх облік, але й регламентувати всі найважливіші процедури їх практичного виконання» [17, с. 123].

З'ясування точного смислу команди і змісту управлінського рішення забезпечуються точним, редакційно вірним формулюванням встановлених приписів, підвищеною увагою виконавців до вивчення сутності управлінського рішення, необхідним рівнем кваліфікації особи, яка керує та контролює виконання управлінського рішення. З'ясування управлінського рішення починається з усвідомлення його загального змісту і головної ідеї, яку бажав довести до виконавця суб'єкт управління (керівник). «Якщо всі вимоги керівником дотримані, то кожен учасник наради почуває себе співавтором прийнятого рішення. Він добре розуміє необхідність і доцільність ухвалення рішення, готовий докласти свої зусилля для його виконання, а це у свою чергу значною мірою підвищує ініціативу і творчу енергію виконавців управлінських рішень у досягненні заздалегідь намічених результатів» [17, с. 121].

На нашу думку, є помилкою в управлінні, коли недостатня увага приділяється організації виконання розпоряджень загального характеру. Наприклад, часто виконавці вважають складним для з'ясування такі команди управління, як «звернути особливу увагу на боротьбу з квартирними крадіжками» тощо та подібними. Такі розпорядження не досить ефективно впливають на виконавців, але форма загального припису, в яку вони оформлені, не перешкоджає з'ясуванню їх основної ідеї. У діяльності французької жандармерії значна перевага надається саме ініціативній роботі працівників.

У даному випадку можна припустити, що вищий суб'єкт управління далеко не завжди може сформулювати деталізовані приписи, а іноді повинен свідомо уникати цього, для того, щоб не звузати обсяг виконавчих дій об'єкта управління. У процесі усвідомлення управлінського рішення необхідно з'ясувати питання, незрозумілі виконавцям. Ці, а також інші положення, що викликали непорозуміння, повинні бути роз'яснені або виключені з

управлінського рішення. При необхідності в процесі з'ясування управлінського рішення виконавець повинен: вивчити управлінське рішення за суміжними напрямками своєї діяльності, ознайомитися із спеціальною літературою; використовувати допомогу компетентних осіб, – наукових працівників, експертів, спеціалістів тощо.

З метою досягнення повної ясності з приводу всіх приписів, що містяться в управлінських рішеннях, суб'єкт управління роз'яснює, коментує, а за потреби - доповнює або змінює їх. У тих випадках, коли організується виконання складного і комплексного управлінського рішення, воно повинно бути ще й деталізованим. Необхідність деталізації виникає також відносно рішень, які містять приписи загального характеру, коли рішення загального завдання, поставленого суб'єктом управління, досягається зусиллями багатьох виконавців і кожний з них реалізує свої локальні функції. Процес деталізації можна поділити на наступні стадії: відокремлюються складові частини управлінського рішення; загальна мета розподіляється за напрямками, засобами, методами її досягнення, змістом тощо. Управлінське рішення деталізується таким чином, що кожний рівень управління, кожна служба відокремлюють у ньому свої завдання, які за рівнями доводяться до виконавців, а останні, в свою чергу, їх завдання конкретизують. У підсумку, після деталізації стисло на початку рішення, можуть бути складені значні за обсягом плани роботи, переліки конкретних завдань виконавцям або їх обов'язки.

Здійснюючи добір й розстановку виконавців, керівник розглядає комплекс наступних дій, до яких необхідно віднести організаційні заходи, кадрові проблеми, виховні, педагогічні та психологічні фактори, знання своїх підлеглих. Головною особливістю щодо добору і розстановки кадрів є те, що для виконання поставлених завдань пріоритет надається добору виконавців для вирішення завдань, а не навпаки. Керівник, встановлюючи завдання, може прогнозувати індивідуальні особливості підлеглих-виконавців, але повинен враховувати їх в межах виконання конкретних функцій.

Інструктаж – наступний етап організаторської роботи, який знаходить свій вияв у тому, що керівник (відповідальний за виконання управлінського рішення) роз'яснює безпосереднім виконавцям перед початком виконання рішення сутність та особливості тих завдань, які ставляться перед ними, а за можливості, роз'яснює мету та бажаний результат діяльності, розподіляє функції виконавців. При цьому бажано, щоб інструктаж проводила особа, яка винесла (склала) управлінське рішення. В ході інструктажу можуть бути висвітлені наступні питання: зміст загального управлінського рішення та його завдання; завдання і відомості про дії структурних підрозділів органу та окремих його виконавців; завдання і заходи, які підлягають виконанню працівниками конкретного підрозділу; стисле викладення і оцінка обстановки, що склалася; можливі зміни обстановки і варіанти можливих дій; час готовності до початку і закінчення дій; способи і засоби підтримки зв'язку з безпосереднім керівником; підрозділи та виконавці, які повинні діяти спільно; способи і засоби підтримання зв'язку з сусідніми підрозділами; порядок і обсяг інформації, яку повинні мати керівники; матеріально-технічне та інше забезпечення; посадові особи, що здійснюють контроль; відповідальність за здійснення конкретних завдань і заходів конкретних керівників і виконавців. У ході інструктажу керівник, який його проводить, організовує вивчення нормативних документів і рекомендацій, навчальної та іншої літератури, наводить приклади однорідних дій при виконанні аналогічних управлінських рішень, проводить репетиції та тренування підлеглих. Готуючи підлеглих до дій у надзвичайних умовах, керівник повинен приділити велику увагу не лише формуванню професійних умінь і навичок, а й поглибленню відомостей з основ медичних знань.

На стадії забезпечення діяльності виконавців і функціонування підлеглих йому систем керівник повинен створити умови для успішної їх роботи. З цією метою, керівник повинен вирішити питання забезпечення правового, матеріально-технічного, фінансового, організаційного характеру. А також приділити увагу відповідності фактора часу обсягу роботи, яку необхідно виконати. Правове забезпечення складається із забезпечення уявлення

виконавцем своїх прав та обов'язків, які знаходять своє закріплення в конкретних відомчих нормативних актах шляхом складання наказів, надання розпоряджень, вказівок тощо. Незабезпечення останніх правами може призвести до порушень законності і службової дисципліни. Матеріально-технічне і фінансове забезпечення передбачає відповідне забезпечення виконавців усім необхідним (технікою, спеціальними засобами, грошима), що є передумовою виконання головних завдань органу. Відповідність фактору часу обсягу завдань, які висуваються управлінським рішенням, передбачає досягнення бажаних результатів у максимально стислі терміни, з реальним врахуванням необхідного часу. При цьому необхідно передбачити негативний вплив, який створюється організаційними і територіальним бар'єрами, і засоби щодо його подолання. Для виконання рішення керівник повинен організаційно його забезпечити. Під цим необхідно розуміти проведення цілої низки заходів: проведення нарад, обговорення питань, колегій з виконання конкретних рішень; розробка методичних вказівок, рекомендацій тощо; планування робочого часу працівників; встановлення проміжних етапів роботи, організація поточного контролю. Велике значення на цьому етапі має правильна організація взаємодії між виконавцями, координація їх зусиль, визначення їх прав і обов'язків. Керівник повинен також визначити, коли, в яких ситуаціях і в якому обсязі він може втручатися в діяльність виконавців.

Постійний і кваліфікований контроль має, як це неодноразово підкреслювалось, велике значення в управлінні. Як функція процесу управління і елемент організаційної роботи контроль — це система нагляду і перевірки відповідності процесу функціонування об'єкта управлінському рішенню (законам, планам, нормам, правилам, наказам тощо), виявлення результатів впливу суб'єкта на об'єкт, допущених відхилень від вимог управлінських рішень, від загально прийнятих принципів організації і регулювання управлінського процесу. Контроль в органах внутрішніх справ, як загальна функція будь-якого процесу управління, найбільше зосереджується в руках керівництва і штабних підрозділів. Кожен керівник повинен контролювати як виконання своїх розпоряджень, так і управлінські рішення вищих суб'єктів управління. За своєї суттю контроль є однією з форм цілеспрямованого впливу на об'єкти, якими управляють. Ця ознака контролю — контроль плюс управлінський вплив — найбільш чітко виявляється в низових структурних підрозділах. Чим вище рівень управління, тим більше контрольних функцій надається в якості самостійної функції. Наприклад, на рівні МВС-УМВС контрольні та інспекційні повноваження настільки масштабні та самостійні, що виникає необхідність створення цільових структурних підрозділів для їх реалізації (бригади, комісії).

Облік у надзвичайних умовах — це здійснюваний у ході контролю процес отримання, обробки і систематизації відомостей про результати діяльності ОВС у надзвичайних умовах та реалізація виконавцями доручених їм завдань, виражені в якісних показниках. Облік і контроль взаємопов'язані між собою, а відомості, отримані протягом під час їх розробки, є нічим іншим як інформацією про режим функціонування системи управління та ефективність попереджувальних зусиль.

Корегування — процес внесення уточнень і змін в прийняті і вже реалізовані управлінські рішення. Корегування управлінських рішень в ОВС необхідно з двох причин: по-перше, суб'єкти управління зазвичай не мають повної інформації про всі об'єктивні фактори, що впливають на систему управління; по-друге, управлінські рішення завжди певною мірою динамічно змінюються протягом часу дій прийнятого рішення. Іноді, навіть цілком обґрунтованим є доповнення та уточнення їх, після закінчення певного періоду. Крайнім випадком корегування є повна відмова від виконання управлінського рішення, яке здійснюється в формах призупинення його дії, відміни рішення або прийняття нового рішення.

Облік умов функціонування, що змінюються, може здійснюватися за допомогою регулювання системи управління. Якщо корегування, як правило, пов'язано з прийняттям нових управлінських рішень, зокрема, нормативних актів, то регулювання полягає в поточній розпорядливості, при якій суб'єкт управління оперативно втручається в діяльність підлеглих

йому систем і окремих виконавців. Крім того, корегування системи управління по відношенню до деяких рішень може виступати в формі регулювання системи управління.

Висновки. Підкреслимо, що управлінське рішення тією або іншою мірою завжди містить пропозиції, які практика може не підтвердити, тому що не існує і не може існувати так званих ідеальних або абсолютних управлінських рішень, а достатньо обумовленими можуть вважатися такі рішення, які не відображають окремих деталей події, але правильно фіксують їх загальну направленість і переважні тенденції, залишаючи свободу дій для безпосередніх виконавців.

У роботі ОВС часто виникають ситуації, коли необхідно виконувати завдання в умовах постійних і різких змін оперативно-службової обстановки. Інколи такі ситуації бувають настільки складними, що їх завчасно неможливо передбачити навіть найретельніше розробленими планами. Виходячи з умов, які склалися, керівник ОВС повинен у такій ситуації виявляти ініціативу, вносити в типові плани необхідні корективи залежно від обставин. Отже, управління органом повинно бути не тільки оперативним, а й гнучким і безперервним. Під безперервністю при цьому розуміється стійкість й живучість системи управління, постійне знання керівником оперативної обстановки та можливість впливати на неї, тому що порушення цієї вимоги неможливо в умовах, коли обстановка набуває загрозливого характеру.

За останні роки МВС України здійснено ряд конкретних заходів, які направлені на поліпшення управлінської діяльності як центрального апарату МВС, так і низових його ланок на місцях. Для того, щоб привести управління органами та підрозділами внутрішніх справ у струнку організаційну систему, колегією МВС, Штабом та іншими галузевими службами підготовлено низку нормативних актів, що регламентують діяльність ОВС у надзвичайних умовах. Регламентація управління ОВС в особливих умовах — вельми актуальна проблема, яка вирішується поки що далеко не так, як потребує час та нагальні потреби практики.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Полозов Г.В. Правовые и организационные вопросы деятельности милиции в период стихийных бедствий. – Ташкент: 1973. – С. 61.
2. Кузнiченко С.О. Управління органами внутрішніх справ в особливих умовах, викликаних аномальними явищами техногенного і природного характеру (організаційно-правові питання): дис... канд. юр. наук. – Харків: НУВС, 2001. – С. 12-31.
3. Про підвищення готовності сил МВС України до дії під час надзвичайної ситуації: Наказ МВС України від 22 берез. 1993 р. № 143. – К.: МВС України, 1993. – 104 с.
4. Про забезпечення виконання Закону України «Про цивільну оборону України»: Наказ МВС України від 22 берез. 1993 р. № 142. – К.: МВС України, 1993. – 10 с.
5. Об утверждении Инструкции о порядке перевода личного состава органов, подразделений, учреждений, заведений системы МВД Украины на усиленный вариант оперативно-служебной деятельности: Приказ МВД Украины от 5 окт. 1995 г. № 662. – К.: МВД Украины, 1995. – 6 с.
6. Кузнiченко С.О. Управління органами внутрішніх справ в особливих умовах, викликаних аномальними явищами техногенного і природного характеру (організаційно-правові питання): Автореф. дис... канд. юр. наук. – Харків: МВСУ НУВС, 2001. – С. 9.
7. Лаптий В.А. Система управления органами внутренних дел в особых условиях. Теоретические и практические проблемы. – К.: 1997. – С. 136.
8. Лаптий В.А. Основы управления органами внутренних дел в особых условиях: Учебник. – К.: 1996. – С. 116.
9. Полiщук В.Г. Адміністративно-правове регулювання та практика проведення масових заходів. – Автореф. дис... канд. юр. наук. – Харків: УВС, 1999. – С. 12.
10. Лазаренко Д.И., Мординов В.С., Сипайлов Ю.А. Самопомощь и взаимопомощь при поражении ядерным, химическим и бактериологическим оружием. – М. : Медицина, 1971. – 40 с.
11. Качулин М.В. Беседы с населением о гражданской обороне. – М. : Атомиздат, 1968. – 32 с.
12. Это должен знать и уметь каждый: Памятка для населения. – М. : Воениздат, 1985. – 96 с.
13. Розпорядження «Про затвердження Положення про підрозділ міліції швидкого реагування «Беркут»: Наказ МВС України від 31 серп. 1998 р. № 636. – К.: МВС України, 1998; О создании специальных подразделений милиции охраны «Титан»: Приказ МВД Украины от 28 янв. 1993 г. № 42. – К.: МВД Украины, 1993. – 16 с.; Про заходи щодо забезпечення збереження зброї, боєприпасів і спеціальних засобів: Наказ МВС України від 6 лип.

2001 р. № 541. – К.: МВС України, 2001. – 39 с.; Про заходи щодо виконання постанови Кабінету Міністрів України від 30 лип. 1993 р. № 583 «Про внесення доповнень до правил застосування спеціальних засобів при охороні громадського порядку в Українській РСР»: Наказ МВС України від 10 верес. 1993 р. № 576. – К.: МВС України, 1993. – 2 с., (2). Про серйозні недоліки в організації підготовки та забезпеченні безпеки особового складу органів і підрозділів внутрішніх справ України: Наказ МВС України від 21 жовт. 2000 р. № 728. – К.: МВС України, 2000; Про прийняття на оснащення електрошокера IP-4 та внесення доповнень до наказів МВС України від 10.08.94 р. № 441 та від 20.04.95 р. № 234: Наказ МВС України від 11 серп. 1999 р. № 624. – К.: МВС України, 1999. – 3 с. Про прийняття на озброєння «Форт-12» і його модифікації та внесення доповнень до додатків 1 і 2, затверджених наказом МВС України від 12.06.93 р. № 234: Наказ МВС України від 13 лип. 1999 р. № 540. – К.: МВС України, 1999. – 2 с.; Про прийняття на оснащення особового складу органів внутрішніх справ, навчальних закладів, внутрішніх військ МВС України пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, устаткованих гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії та зазначених патронів, затвердження Інструкції про порядок їх придбання і застосування та про внесення доповнень до додатків, затверджених наказами МВС України від 10.08.94 р. № 448, від 25.01.95 р. № 60, від 15.04.95 р. № 233, від 20.04.95 р. № 234: Наказ МВС України від 25 трав. 2000 р. № 326. – К.: МВС України, 2000; Про внесення змін до Інструкції про порядок постійного зберігання і носіння табельної зброї, боєприпасів і спеціальних засобів працівниками міліції, затвердженої наказом МВС України від 25.10.95 р. № 60: Наказ МВС України від 22 черв. 1999 р. № 482. – К.: МВС України, 1999. – 1 с.

14. Rudolf Hirsh. Junge leute und ihre Note vor Gericht. Eros und Ehe vor Gericht. Gerichts-berichte. Verlag Neue. – Berlin, 1995; Politische Bildung. – Aanduvg, 1987; Arbeits-feld Recht. – Hamburg, 1988.

15. Петков С.В. Організаційно-правові основи співпраці ОВС з молодіжними спортивно-патріотичними товариствами // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. – Донецьк, 2000. – № 2. – С. 46-53; О введении в действие Временной инструкции об организации работы инспекций по делам несовершеннолетних горрайлинорганов и Временного положения о приёмниках-распределителях для несовершеннолетних органов внутренних дел: Приказ МВД Украины от 10 июня 1992 г. № 362. – К.: МВД Украины, 1992. – 49 с.

16. Про затвердження Інструкції щодо порядку спільного виконання завдань охорони громадського порядку працівниками міліції та військовослужбовцями Національної гвардії України: Наказ МВС України, Командуючого Національною гвардією України від 26 лип. 1993 р. № 437/139. – К.: МВС України, 1993. – 5 с.; Об утверждении Устава патрульно-постовой службы милиции Украины: Приказ МВД Украины от 28 июля 1994 г. № 404. – К.: МВД Украины, 1994. – 239 с.; Про затвердження Статусу патрульно-постової служби міліції України: Наказ МВС України від 28 лип. 1994 р. № 404. – К.: МВС України, 1994. – 226 с.; О повышении эффективности реагирования на сигналы тревоги из охраняемых объектов и уровня профессиональной подготовки нарядов милиции: Приказ МВД Украины от 15 окт. 1992 г. № 598. – К.: МВД Украины, 1992 г. – 12 с.

17. Троицкий Н.С. Управление силами и средствами горрайорганов внутренних дел в условиях массовых беспорядков: Учебное пособие. – М.: Академия МВД СССР, 1982. – 62 с.

18. Бандурка О.М. Основи управління в органах внутрішніх справ України: теорія, досвід, шляхи удосконалення. – Харків: Основа, 1996. – С. 104.

19. Салига С.Я. Основи менеджменту: навч. посібник. – К.: ОКО, 1994. – С. 56.

20. Лукаш С.С. Нормативно-правове забезпечення ефективності управлінської діяльності ОВС України. – автореф. дис... канд. юр. наук. – Харків: НУВС, 2002. – С. 10-11.

21. Методические рекомендации к «Основам управления в ОВД»/ Укл. А.М. Бандурка, А.К. Бессмертный, А.М. Комзюк. – Харків: 1995 – С. 16-17.

22. Михайлов В.А. Меры пресечения в уголовном судопроизводстве: автореф. дис... док. юр. наук. М.: 1996. – С. 15.

23. Виханский А.С. Проблемы развития управления общественным производством. – Харьков: 1991. – С. 69.

24. Васильев А.В. Подготовка и принятие управленческих решений: организационно-правовые проблемы. – Одесса: АО БАХВА, 1997. – С. 29.

25. Jacques Borge et Nicolas Viasnoff Archives de la police. – Milan: Editions Michele Trinckvel. – 205 с.

26. О порядке сбора, обработки и представления оперативной информации: Приказ МВД Украины от 1 июня 1992 г. № 325. – К.: МВД Украины, 1992. – 27 с.

27. Про внесення змін до Положення про організацію постачання матеріально-технічних ресурсів у Міністерстві внутрішніх справ України, затвердженого наказом МВС України від 10.11.93 р. № 702: Наказ МВС України від 22 січ. 2001 р. № 46. – К.: МВС України, 2001. – [1] с.

28. Лаптий В.А. Организационные основы специальных операций, которые утверждают органы внутренних дел. Методические рекомендации (управленческий аспект). – К.: НАВСУ, 1997. – С. 73.

29. Фандалюк О.В. Правозастосувальні акти-дії в механізмі здійснення функцій органами внутрішніх справ: автореф. дис... канд. юр. наук. – Харків: НУВС, 1999. – 21 с.

30. Кузенко Л.В. Правове регулювання права громадян на інформацію в сфері державного управління: автореф. дис... канд. юр. наук. – Харків: НУВС, 2003. – С. 8.

31. Зуйков Г.Г. Основы научовой організації управління і праці в органах внутрішніх справ. – Москва: Юр. література, 1974. – С. 116.
32. Кувакін С.В. Організаційні форми управління органами внутрішніх справ: загальнотеоретичний аспект: Автореф. дис... канд. юр. наук. – Харків: НУВС, 2001. – С. 11.
33. Dieu Fransios Gendarmerie / Defense Nationale – Paris: 1998.
34. Оказание догоспитальной помощи пострадавшим при дорожно-транспортных происшествиях. – Запорожье: Издатель, 1991. – 24 с.; Никифорова Н.П. Первая помощь при бытовых травмах у детей. – М.: Медицина, 1971. – 32 с.; Харламов Г.Е., Рябов В.С. Самопомощь и взаимопомощь при ранениях и поражениях. – М.: Медицина, 1971. – 16 с.; Уваров Б.С., Орешников В.А. Как восстановить кровообращение и дыхание при несчастных случаях. – Ленинград: 1968. – 22 с.
35. Афанасьев В.Г. Научное управление обществом. – М.: Политиздат, 1989. – С. 39.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Петков Сергій Валерійович - доктор юридичних наук, професор, професор кафедри адміністративної діяльності Донецького юридичного інституту внутрішніх справ України.

УДК 316.6: 159.92

PLACE AND ROLE OF ORGANS OF INTERNAL AFFAIRS IN THE MECHANISM OF PROVIDING OF RIGHTS AND FREEDOMS OF MAN

МЕСТО И РОЛЬ ОРГАНОВ ВНУТРЕННИХ ДЕЛ В МЕХАНИЗМЕ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ПРАВ И СВОБОД ЧЕЛОВЕКА

МІСЦЕ І РОЛЬ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ В МЕХАНІЗМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ

Eugene SOBOL (Kropivnitskiy)

У статті розглядається місце і роль органів внутрішніх справ у механізмі забезпечення прав і свобод людини. Та визначено повноваження органів внутрішніх справ у механізмі забезпечення прав людини.

Ключові слова: правовий механізм, органи внутрішніх справ, права і свободи людини, права людини, правовий статус, суспільство.

В статье рассматривается место и роль органов внутренних дел в механизме обеспечения прав и свобод человека. И определены полномочия органов внутренних дел в механизме обеспечения прав человека.

Ключевые слова: правовой механизм, органы внутренних дел, права и свободы человека, права человека, правовой статус, общество.

The article examines the place and the role of internal affairs bodies in the mechanism of providing of human rights and freedoms. It is defined the powers of internal affairs bodies in the mechanism of providing of human rights.

Key words: Legal mechanism, organs of internal affairs, rights and freedoms of man, human rights, legal status, society.

Formulation of the problem. The real possibility of realization and defense of basic rights of man is provided a concrete person above all things by the legal mechanisms of the state. Providing of rights and freedoms of man is conditioning, necessary for realization human rights, and directions of government activity are providing of realization of human rights, guard and defense of rights and freedoms of man. Exactly the state is under an obligation to provide everybody, if its rights are broken, effective facilities of legal defense.

Analysis of recent research and publications. The problem of place and role of organs of internal affairs in the mechanism of providing of rights and freedoms of man highlighted in the writings of I.V. Korzun, I.P. Lanovenko, F.A. Lopushanskyi, M.P. Melentieva, O.S. Mihlin, A.A. Muzyka, O.M. Bandurko, G.S. Semakov, V.V. Skybytskyi, V.M. Smitiienko, V.A. Serebriakova, Ye.V. Sereda, S.Yu. Farenjuk, T.A. Shulezhko, O.N. Yarmysh and other scientists.